

سورة الاحقاف

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان:

سیاست جنایی ایران در قبال جرایم علیه محیط زیست

نگارش:

علیرضا درزی رامندی

استاد راهنما:

دکتر ایرج گلدوزیان

استاد مشاور:

دکتر محمد حسن حبیبی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق جزا و جرم شناسی

آذر ۱۳۸۷

۱۱۱۵۸۹

کتابخانه اسناد و کتابخانه مرکزی
دانشگاه تهران

۱۳۸۸ / ۲ / ۱۴

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی حقوق جزا و جرم شناسی
گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: علیرضا درزی رامندی

گرایش:

در رشته: حقوق جزا و جرم شناسی

با عنوان: سیاست جنایی ایران در قبال جرایم علیه محیط زیست

را در تاریخ: ۱۳۸۷/۱۱/۸

به عدد	به حروف
۱۹۱-	نوزدهم

با نمره نهایی:

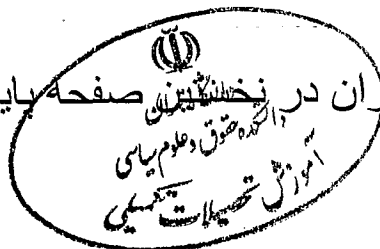
ارزیابی نمود.

عالی

با درجه

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر ایرج گلدوزیان	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر محمدحسن حبیبی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر سیدمحمد حسینی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد داور (خارجی)				
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر سیدمحمد حسینی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر: این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

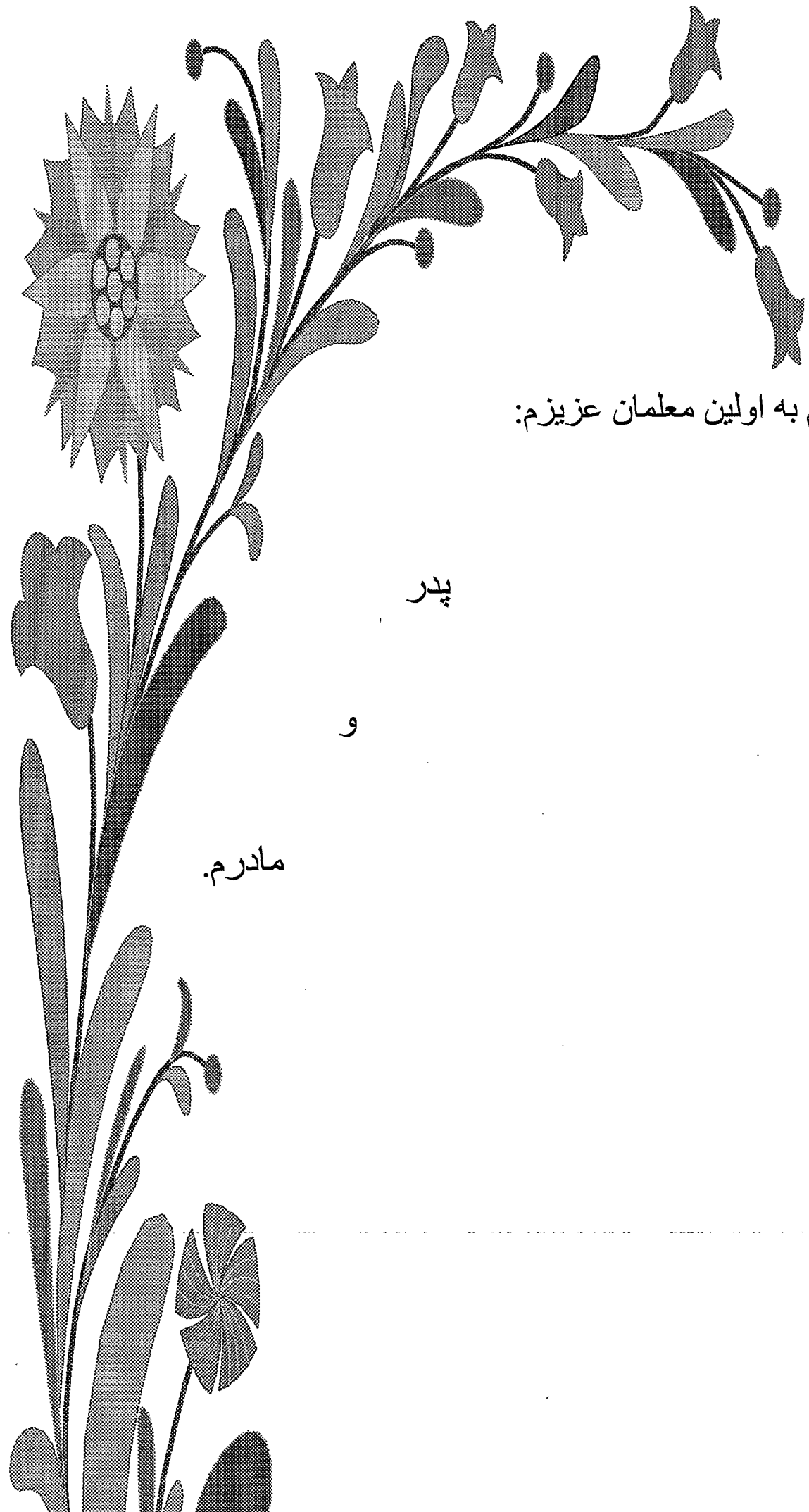
باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب علیرضادری رامندی متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه/رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاورد های پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و ماخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه قبلا برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس/دانشکده/مرکز دانشگاه تهران می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو
مطباء

تقديم به اولين معلمان عزيزم:

پدر

و

مادرم.

تقدیر و تشکر:

حمد و سپاس خدای بزرگ را که از دانش بی انتهای خود در وجود بشر دمید تا کوشه‌هایی از راز هستی بر انسان آشکار شود. بی تردید انجام این پژوهش جزء بایاری الطاف بی پایان خداوند و راهبانی‌های اساتید فریخته و همکاری دوستان مهربان، ممکن نبود.

در مراحل انجام این تحقیق از ارشادات و راهنمایی‌های دلسوزانه افرادی بهره‌مند بودم که در اینجا لازم است مراتب تشکر و قدردانی را برابر از نمایم: از استاد عزیز، مهربان و کرامت‌پرور جناب آقای دکتر ایرج کلدوزیان که ایامی چند افتخار شاگردی ایشان را داشته‌ام و در تمامی مراحل این تحقیق بایانجانب همکاری نمودند و همیشه و در همه حال بدون هیچ چشم داشتی از راهنمایی و همکاری بایانجانب دریغ نفرمودند، سپاسگزارم و امیدوارم بتوانم قدردان راهبانی‌های ایشان باشم.

همچنین از زحمات بی‌شائبه، دلسوزانه و مهربانانه استاد کرامت‌پرور جناب آقای دکتر محمد حسن حبیبی که به‌مبارزه در طی مراحل مختلف دوره تحصیلی خصوصاً این تحقیق در مقام استاد مشاور بارها راهنماییها و مساعدت‌های مسکونانه، بنده را مورد الطاف خویش قرار داده، بدین وسیله سپاس قلبی خویش را به ایشان اعلام می‌دارم. همچنین از اساتید محترم دانشکده حقوق دانشگاه تهران که مصداق حدیث معروف مولی‌الموحیدین علی‌ع (من علمنی حرفاً "تقدیر صیرنی عبدا") می‌باشند مخصوصاً جناب آقای دکتر سید محمد حسینی تشکر ویژه می‌نمایم. همچنین از خانم دکتر حسین پور که در به‌تمر رسیدن این پژوهش بایانجانب رایاری نمودند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده

محدوده‌ی مورد مطالعه در این پایان نامه، سیاست جنایی ایران در قبال جرایم علیه محیط زیست می باشد؛ که مراد از سیاست جنایی در این پایان نامه، سیاست جنایی در مفهوم موسع آن می باشد که به مجموعه پاسخ هایی که بدنه اجتماع در قبال پدیده مجرمانه از خود نشان می دهد اطلاق می گردد. در این مفهوم، سیاست جنایی به ۴ قسم سیاست جنایی تقنینی « سیاست اتخاذ شده از طرف قانونگذار در زمان وضع قانون »، قضایی « برونداد سیاست جنایی تقنینی در عمل و بوسیله قضات دادگستری »، مشارکتی « مشارکت وسیع مردم و نهادهای غیر دولتی در زمینه پاسخ دهی به پدیده مجرمانه » و اجرایی « سیاست اتخاذ شده از طرف مجریان قانون در راستای اجرای قانون » تقسیم می شود.

نتایج این پایان نامه، نشان می دهد که کشور ما، فاقد یک سیاست جنایی جامع و کامل در ارتباط با جرایم زیست محیطی است و از نظر آیین دادرسی نیز، یک نوع آیین دادرسی افتراقی در قبال این جرایم، در پیش گرفته نشده و قوانین موجود در این زمینه، نیازمند بازنگری یا تکمیل در بسیاری از موارد می باشد.

در نهایت در این پایان نامه، برای درپیش گرفتن یک سیاست جنایی جامع در زمینه جرایم زیست محیطی، پیشنهادهای ارائه شده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
۱.....	مقدمه
۳.....	کلیات تحقیق
۴.....	طرح موضوع
۷.....	اهداف و ضرورت تحقیق
۹.....	روش و پیشینه تحقیق
۹.....	سوالات و فرضیه‌های تحقیق
۱۰.....	سازماندهی تحقیق و تعریف مفاهیم
۱۹.....	بخش اول: منطقه کنترل شده رفتاری در محیط زیست
۲۰.....	فصل اول: منابع و مراجع جرم‌انگاری
۲۰.....	مبحث اول: منابع جرم‌انگاری
۲۰.....	گفتار اول: منابع بین‌المللی
۲۱.....	بند اول: معاهدات
۳۲.....	بند دوم: حقوق عرفی و اصول کلی حقوقی
۳۴.....	بند سوم: قطعنامه‌ها و اعلامیه‌های صادره سازمانها و کنفرانس‌های بین‌المللی

- ۳۵.....الف) قطعنامه‌های توصیه ای.....
- ۳۶.....ب) قطعنامه‌های حاوی اعلامیه‌های اصولی و برنامه عمل.....
- ۳۷.....گفتار دوم: منابع داخلی.....
- ۳۷.....بند اول: قبل دوران قانونگذاری.....
- ۳۷.....بند دوم: دوزان قانونگذاری.....
- ۳۸.....الف) قبل از انقلاب.....
- ۴۰.....ب) بعد از انقلاب.....
- ۴۵.....مبحث دوم: مراجع جرم انگاری.....
- ۴۷.....فصل دوم: انواع وارکان جرایم مربوط به محیط زیست.....
- ۴۷.....مبحث اول: جرایم مصرح در کنوانسیونهای بین المللی.....
- ۴۸.....مبحث دوم: عناصر جرایم مصرح در حقوق داخلی.....
- ۴۹.....گفتار اول: عنصر قانونی.....
- ۵۱.....گفتار دوم: عنصر مادی.....
- ۵۲.....بند اول: رفتار فیزیکی.....
- ۵۲.....الف) فعل.....
- ۵۳.....ب) ترک فعل.....
- ۵۴.....بند دوم: موضوع جرم.....
- ۵۵.....بند سوم: وسیله جرم.....

- بند چهارم: نتیجه مجرمانه ۵۶
- بند پنجم: رابطه علیت ۵۷
- گفتار سوم: عنصر معنوی ۵۸
- بند اول: جرم عمدی ۵۸
- بند دوم: جرم غیر عمدی ۵۹
- مبحث سوم: جرایم ارتكابی نسبت به عناصر جاندار و بی جان محیط زیست ۶۰
- گفتار اول: جرایم ارتكابی نسبت به عناصر جاندار محیط زیست ۶۰
- بند اول: جرایم مرتبط با احراق و تخریب جنگل ها و مراتع و فضای سبز ۶۰
- الف) احراق جنگل ها و مراتع ۶۲
- ب) تخریب جنگل ها و مراتع ۶۵
- بند دوم: جرایم ارتكابی نسبت به جانوران ۶۶
- الف) شروع به جرم شکار و صید ۶۹
- قسمت اول: شروع به جرم ۶۹
- قسمت دوم: شروع به شکار ۷۰
- ب) مجازات جرایم مربوط به شکار و صید ۷۳
- قسمت اول: قبل از تصویب قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ ..... ۷۳
- قسمت دوم: بعد از تصویب قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ ..... ۷۳
- گفتار دوم: جرایم ارتكابی نسبت به عناصر بی جان محیط زیست ۷۴

- بند اول: جرایم علیه بهداشت عمومی ۷۴
- بند دوم: آلودگی آب ۷۶
- بند سوم: آلودگی هوا ۷۷
- بند چهارم: آلودگی صوتی ۸۰
- بند پنجم: آلودگی خاک ۸۲
- بند ششم: آلودگی شیمیایی ۸۲
- بند هفتم: آلودگی ناشی از پسماندها ۸۳
- فصل سوم: آیین و شیوه رسیدگی به جرایم محیط زیست ۸۶
- مبحث اول: نوع دادگاهها و شیوه رسیدگی به جرایم محیطی ۸۶
- مبحث دوم: اطراف دعاوی و ضابطین دادگستری در جرایم محیطی ۸۹
- گفتار اول: اطراف دعاوی ۸۹
- گفتار دوم: ضابطین دادگستری ۹۱
- بخش دوم: پاسخ های نظام حقوقی ایران به جرایم محیط زیست ۹۳
- فصل اول: مرحله اول پاسخ به جرایم محیطی ۹۵
- فصل دوم: مرحله دوم پاسخ به جرایم محیطی ۱۰۱
- مبحث اول: پاسخ اداری ۱۰۲
- مبحث دوم: راهکارهای حقوق مدنی ۱۰۴

- ۱۰۸.....مبحث سوم: پاسخ های کیفری
- ۱۰۹.....گفتار اول: حبس
- ۱۱۰.....بند اول و دوم: ۳ تا ۱۰ سال و ۲ تا ۵ سال حبس
- ۱۱۱.....بند سوم، چهارم و پنجم: ۳ سال، ۱ تا ۳ سال، و تا ۱ سال حبس
- ۱۱۲.....بند ششم و هفتم و هشتم: ۲ ماه تا ۱ سال، ۱ ماه تا ۱ سال و تا ۶ ماه حبس
- ۱۱۲.....گفتار دوم: جزای نقدی
- ۱۱۴.....گفتار سوم: مصادره اموال
- ۱۱۷.....نتایج و پیشنهادات
- ۱۲۳.....کتابنامه

تأثیر انسان بر محیط زیست پیرامون خود، عمری به قدمت حیات بشری دارد. آدمی در طول هزاران قرن زندگی خود، به گونه‌ای فزاینده در تغییر و بهره‌برداری از محیط زیست، مهارت یافته است تا نیازهای خود را از این راه، برطرف سازد. با این تفاوت که میزان تصرف انسان سنتی (انسان دوره قبل از انقلاب صنعتی) در طبیعت و در نتیجه، توانایی او در ایجاد تغییرات زیست محیطی، بسیار محدود بود. به همین دلیل، طبیعت، امکان ترمیم تغییرات به وجود آمده را به طور خودکار داشت. ولی انسان مدرن (بعد از انقلاب صنعتی به این سو) در نتیجه گسترش اعجاب‌آور و لجام گسیخته تکنولوژی، چنان قدرت دخالت در طبیعت و تخریب محیط زیست را پیدا کرد که ترمیم تخریب‌های به وجود آمده، بسیار دشوار و در مواردی غیر ممکن گردید. به همین دلیل، می‌توان گفت برخلاف دوران صنعتی، که طبیعت، بشر را تهدید می‌نمود در عصر صنعتی به علت رشد ابزار تولید و گسترش اعجاب‌آور تکنولوژی، آدمی، طبیعت را تهدید نموده است. این پیشرفت علم و فناوری، از طرفی انسان را قادر ساخت تا طبیعت را مقهور خود سازد و از طرف دیگر، موجب انهدام تدریجی اما مستمر محیط زیست گردید. ساخت و به کار گیری انواع دستگاه‌های دودزا، ایجاد پسابها و فاضلاب‌های خطرناک، بیابانی شدن سریع قسمت‌های بزرگی از قاره آفریقا و آسیا، کاهش لایه ازن، آلودگی آبهای زیر زمینی، زباله‌های صنعتی و اتمی و ... از نتایج و آثار زندگی ماشینی انسان، در دهه‌های اخیر است. اگر انواع آلودگی‌های هسته‌ای و رادیو اکتیو و نیز انهدام و تخریب جنگل‌ها و مراتع در سراسر جهان را به آن اضافه کنیم بحران محیط زیست، بیش از پیش، خود را نمایان می‌سازد. کاربرد تکنولوژی و استفاده افسار گسیخته از صنعت در هر زمینه‌ای، استفاده از کالاها و مواد نامناسب به ویژه سوخت‌های فسیلی، بی‌توجهی شدید به محیط زیست و ظرفیت‌های زمانی و مکانی آن، آزمندی غارتگران طبیعت، نظام‌های اقتصادی نادرست حاکم بر جهان و ... علل عمده تخریب و انهدام گونه‌های گیاهی و جانوری و آلودگی‌ها زیست محیطی هستند. غالباً درک واقعیتی که تغییر کرده، آهسته صورت می‌پذیرد. افراد بشر، معمولاً به شرایط و محیطی که در آن به سر می‌برند عادت کرده و تصور تغییر آن، برایشان مشکل است. به همین جهت اخباری را که از تغییر، حکایت می‌کند جدی نمی‌گیرند. این روند غالباً تا زمانی که فاجعه‌ای رخ دهد و انکار واقعیت را نامیسر کند ادامه می‌یابد. محیط زیست نیز از این قاعده مستثنی نیست. با افزایش بحران محیط زیست از قرن ۱۹ و ۲۰، دست اندرکاران در اطراف و اکناف

جهان، سیاست جنایی خاصی را در قبال محیط زیست در نظر گرفته‌اند در این پایان‌نامه، بر آن هستیم تا با توجه به اهمیت محیط زیست و شدت یافتن تهدیدات زیست محیطی، سیاست جنایی کشورمان را در این قبال، بررسی کنیم.

كليات تحقيق

الف) طرح موضوع:

مسئله محیط زیست، امروزه به بحرانی جهانی و فراگیر تبدیل شده است و چنانچه به صورت عملی و جدی برای رفع معضل چاره‌اندیشی نشود بشر با فاجعه عظیمی مواجه خواهد شد. فجایع زیست محیطی مانند سرطان در اجزای زمین در حال ریشه دواندن است. حضور سران و مقامات بلند پایه ۱۸۱ کشور جهان در بزرگترین و پیچیده‌ترین کنفرانس سازمان ملل متحد با نام رسمی «کنفرانس محیط زیست و توسعه» معروف به «کنفرانس سران زمین - ریوداژنیرو ۱۹۹۲» بیانگر عمق فاجعه می‌باشد. کره زمین، اگر چه تحت تأثیر قانونمندی عمومی، در مسیر تحقق نیازهای خویش در گردش و حرکت است؛ لکن انسان بر روی این کره محدود، دست اندرکار تغییر و دستکاری منابع زیست محیطی آن است و بی‌شک اگر حد دستکاری‌های خود را نشناسد و توانهای این کره را تشخیص ندهد آنچه خواهد شد بر هم زدن تعادل این توانها و تهدید آن منابع خواهد بود. تحقیقات عملی نشان داده که " اجزای مختلف محیط زیست، همه به یکدیگر، وابسته و مرتبط هستند" ^۱ و به لحاظ وحدت و یکپارچگی همین عناصر زیست محیطی، هر نوع آلودگی می‌تواند موازنه و تعادل میان عناصر مزبور را بر هم زند. برخی بر این عقیده‌اند که هر چه در طبیعت اتفاق می‌افتد طبیعی است و طبیعت در مواجهه با آن روند معمولی و طبیعی خود را طی می‌کند. حتی اگر انسان، مسبب وضع موجود باشد چون خود انسان، جزئی از طبیعت است باز وضعیت پیش آمده طبیعی خواهد بود و خود طبیعت در طول زمان این وضعیت را تصحیح خواهد نمود. بنابراین در مورد محیط زیست، نگرانی مورد نخواهد داشت و وضعیت فعلی محیط زیست بحران محسوب نمی‌شود. این استدلال در واقع نگرش «عدم برنامه‌ریزی» است که در مقابل نگرش «برنامه‌ریزی» قرار می‌گیرد و ریشه در فلسفه «بگذارید بگذرد» یا «هرچه پیش آید خوش آید» دارد. پیداست که این استدلال ناقص است چون چشم‌انداز آن محدود است و تا پایان کار را نمی‌بیند. حتی اگر طبق این استدلال، بحران زیست محیطی حاضر، طبیعی فرض شود نباید فراموش کرد که این پدیده، با سرعت بالای تغییر، چیزی است که نه اکوسیستم‌ها و نه گونه‌های زیستی، هیچکدام، توان تطابق با آن

1-Kiss,A.and Shelton,D., "systems Analisis of International law:A methodological Inquiry",Nyly.,1986,p60

را ندارند و نداشتن توان تطابق هم به معنی به هم خوردن اکوسیستم و بستر حیات همه گونه-ها از جمله انسان است^۱.

بحران‌های زیست محیطی هر روز ابعاد جدیدی می‌یابند: بحران‌های مربوط به تخریب لایه ازن، نگهداری زباله‌های هسته‌ای، مدیریت ضایعات صنعتی و شیمیایی کارخانجات بزرگ، آلودگی آب و همچنین حوادث ناگوار زیست محیطی روی داده مانند حادثه بویال هند و انفجار اتمی چرنوبیل روسیه و ... همه اینها در حالی است که «تنها ۳۰ درصد از خشکی‌های سطح زمین می‌تواند به عنوان جایگاه منابع طبیعی خشکی برای بهره‌وری به حساب آید (یعنی حدود ۱۳ میلیارد هکتار) که توان تولیدی ۱۰ میلیارد هکتار از این منابع صفر است. هر روز ۴۲ هکتار از جنگلهای کره زمین به دلیل تبدیل کاربری زمین و استفاده از چوب آنها از بین می‌رود. همچنین سالانه ۱۵ میلیون هکتار از کشتزارهای زمین نابود می‌شوند. تاکنون ۱۰ درصد از جنگلها و مراتع جهان به بیابان تبدیل شده‌اند و ۲۵ درصد این منابع نیز در معرض خطر قرار دارند»^۲ هر روز حداقل ۱۴۰ گونه گیاهی و جانوری زوال می‌یابد^۳.

انسان متمدن امروزی اگر چه با تسلط بر طبیعت، ایجاد تکنولوژی‌های گوناگون، ساخت و بکارگیری انواع ماشین آلات، کارخانجات و ... به ظاهر در جهت ایجاد آرامش هر چه بیشتر برای خود گام بر می‌دارد ولی بالواقع با تخریب محیط، ایجاد آلودگی‌های مختلف، بیماری‌های جسمی و روانی و ... که همه و همه نتیجه تکنولوژی امروزی است مشارکتی فعال را نه تنها در مرگ خود بلکه در مرگ گونه‌های مختلف زیستی عهده‌دار شده است.

علیرغم آنکه توسعه اقتصادی همچنان یک شاخص تعیین کننده در راه پیشرفت و رسیدن به فناوری برتر است و انسان همواره به اشکال گوناگون تسلط خود را بر طبیعت افزایش می‌دهد اما امروزه همچون گذشته از روند هر چه بیشتر این پیشرفت‌ها اشک شوق نمی‌ریزد و با نگرانی به فردای خود می‌اندیشد.

۱- امینی، فرهاد؛ بررسی نقش سازمانهای غیر دولتی زیست محیطی در دستیابی به مشارکت مردمی به منظور

حفاظت از محیط زیست، پایان نامه کارشناسی ارشد محیط زیست، دانشگاه تهران، ۷۸، ص ۴۶

۲- مخدوم، مجید؛ شالوده آمایش زمین، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۷۴، ص ۱۹

۳- لواسانی، احمد؛ کنفرانس بین المملی محیط زیست در ریو، تهران، موسسه چاپ و انتشارات وزارت امور

خارج، ۷۴، ص ۲۶

برگزاری همایش‌های متعدد زیست محیطی در سطوح گوناگون در سراسر جهان، نشان دهنده تلاطم روحی برنامه‌ریزان توسعه و تشویشی است که جامعه بین‌الملل از فردای محیط زیست دارد. آلودگی‌های زیست محیطی به حدی رسیده که بقای نسل موجودات زنده و دوام زیست کره را در خطر جدی قرار داده است. فاجعه بر هم خوردن تعادل محیط زیست و اکوسیستم موجود بدون تردید یکی از مهمترین مسائل کنونی جهان است که باید کوشش فراوانی برای کنترل، پیشگیری و کاهش آن انجام شود. «در حقوق داخلی کشورها قوانین و مقررات متعددی در این باره وضع گردیده و از سوی نهادهای مسئول به مورد اجرا گذاشته شده است و در عرصه بین‌الملل نیز، معاهدات دو یا چند جانبه و یا جهانی زیادی مورد تدوین و تصویب قرار گرفته که در این میان نقش و تلاش‌های سازمان ملل متحد در برگزاری کنفرانس‌های مهم جهانی مانند کنفرانس ۱۹۷۲ محیط زیست و انسان در استکهلم و کنفرانس ۱۹۹۲ محیط زیست و توسعه در ریو و تدوین معاهدات مهم در زمینه‌های مختلف زیست محیطی مانند معاهده تنوع بیولوژیکی و انجام اقداماتی مانند برنامه محیط زیست ملل متحد، برنامه تسهیلات جهانی محیط زیست و دستور کار بیست و یک (دستاورد مهم کنفرانس بین‌المللی ۱۹۹۷ سران زمین به علاوه پنج)، از اهمیت بیشتری برخوردار بوده است.» بنابراین تخریب محیط زیست، مصیبتی جهانی است و متوقف کردن آن تنها زمانی میسر است که همه کشورها دست به دست هم داده و با همکاری و همیاری بین‌المللی، آتشی را که افروخته شده خاموش کنند.

برای حفظ این محیط حیاتی، در همه کشورها، یکسری امور جرم‌انگاری می‌شود و پاسخ‌های خاصی (اعم از کیفری، مدنی، اداری و ...) در نظر گرفته می‌شود و از طرفی قوای مجریه و قضائیه نیز واکنش‌های خاصی در قبال موارد جرم‌انگاری شده از خود نشان می‌دهند. در این پایان نامه بر آنیم که روشن کنیم در ایران چه اقدامی برای حفظ این محیط صورت گرفته است و سیاست جنایی ایران در قبال محیط زیست چه وضعیتی را دارا می‌باشد.

۱- بزرگمهر، زیاران؛ "توسعه حقوق بین‌الملل محیط زیست: مسولیت دولتها و حل مسالمت آمیز اختلافات"، مجله سیاست خارجی، شماره سوم، پاییز ۷۳، ص ۴۷۳

ب) اهداف تحقیق:

- ۱- شناساندن نقش والا و حیاتی محیط زیست در زندگی موجودات زنده به قانونگذار برای در پیش گرفتن یک سیاست جنایی جامع در زمینه محیط زیست و به مردم در جهت مشارکتی همه جانبه در حفظ آن.
- ۲- مقام های اجرایی ذیربط در تمامی سطوح به اهمیت محیط زیست بیش از گذشته پی ببرند و با درک و آگاهی بیشتر به انجام وظایف پردازند.
- ۳- آگاهاندن دستگاه قضایی بر اعمال دقیق ضوابط و مقررات قانونی در این زمینه.

پ) ضرورت تحقیق:

با تصویب منشور جهانی طبیعت و اعلام رسمی آن از سوی مجمع عمومی سازمان ملل متحد در تاریخ ۲۸ اکتبر ۱۹۸۲ دولتها پذیرفته اند که: «بشر جزئی از طبیعت است که باید حیات مستمر داشته باشد ... تنزل سیستم های طبیعی به واسطه مصرف بیش از حد مجاز و عدم بهره برداری صحیح از منابع طبیعی، شیرازه تمدن اقتصادی و اجتماعی و سیاسی را از هم می پاشد ... در نتیجه بشر باید آگاهی های لازم را برای حمایت از طبیعت فرا گرد و بر توانایی خود در استفاده از منابع طبیعی بیافزاید تا از بقای گونه های مختلف و انواع اکوسیستم ها به سود نسل کنونی و نسل های آینده اطمینان حاصل کند.^۱ همچنین طبق اصل اول اعلامیه ۱۹۷۲ استکهلم) انسان، مسئولیت خطیر حفظ و بهبود محیط زیست برای نسل حاضر و نسل های آینده را بر عهده دارد) و طبق اصل ۳ اعلامیه ریو راجع به محیط زیست و توسعه (حق توسعه باید مشروط به این باشد که نیاز نسل کنونی و آینده با توجه به توسعه و محیط زیست به طول عادلانه مراعات شود). همچنین اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که صریح ترین حکم قانونگذار اساسی در زمینه محیط زیست است مقرر داشته است: «در جمهوری اسلامی ایران، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل های بعد باید در آن، حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند وظیفه عمومی تلقی می گردد. از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.» با توجه به این اصل به روشنی می توان این موضوع را دریافت که محیط زیست نه تنها

۱- کیس، الکساندر، و سند، پیتراچ، ولانگ، وین فراید؛ حقوق محیط زیست، ترجمه محمد حسن حبیبی، ج اول، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۹، صص ۸-۹

مربوط به نسل امروز بلکه مربوط به نسل‌های آینده نیز می‌باشد. از طرف دیگر در این محیط، حیات اجتماعی باید رو به رشد باشد که لازمه‌اش داشتن محیطی پاک و سالم است. محیطی که حفاظت از آن را قانون اساسی وظیفه عمومی می‌داند. یعنی برخورداری از محیط سالم علاوه بر اینکه یک حق است سالم نگهداشتن آن یک وظیفه عمومی می‌باشد. علیرغم اینکه، این اصل به بهترین نحو، چهارچوب سیاست جنایی ایران را در قبال محیط زیست روشن ساخته و به نقش حیاتی محیط زیست در زندگی موجودات زنده اشاره کرده است اما ضرورت حفظ محیط زیست نه تنها برای مردم عادی بلکه حتی برای بعضی از کارشناسان هم مورد تردید است.

مطالعه تاریخی سیر قانونگذاری ایران در قبال جرایم محیط زیست و مقایسه با جرایم دیگر نظیر قتل، کلاهبرداری، سرقت و ... به خوبی روشن می‌سازد که گویا مقنن در قبال این جرایم، احساس خطر چندانی نکرده و به برخوردی سطحی بسنده کرده است. قوای مجریه و قضاییه نیز در عمل با دیدی اغماض گونه به این جرایم نگریسته‌اند. تحقیقات نشان می‌دهند که اهداف مستتر در سیاست تقنینی ایران که به طور عمده مبتنی بر خصیصه ارعایی، سزادهی، کیفرگرایی و سرکوب‌گری مجازات‌ها و اصلاح و تربیت مجرمین است در مرحله قضا و اجرا، گرفتار نوعی انعطاف، تسامح و تساهل و در نتیجه زدودن ویژگی‌های بازدارندگی و اصلاحی مجازات‌ها شده است که این امر به نوبه خود، موجبات گم‌گشتگی، ازهم‌گسیختگی، ناهماهنگی، بی‌هدفی، ابهام و ناکارآمدی در سیاست جنایی قضایی، تقنینی، اجرایی را فراهم نموده است.

از طرفی ضرورت توجه به جرایم محیط زیست و تحقیق راجع به آنها از ضرورت بحث و تحقیق راجع به جرایمی چون قتل، کلاهبرداری و امثال آنها که اثر مستقیم آنها محدود به افراد خاصی است بسیار بیشتر است. محیط زیست علاوه بر نسل فعلی به نسل آینده نیز تعلق دارد و هرگونه اقدام تخریب آمیز آن، در خطر قرار دادن نسل آینده نیز می‌باشد. بعلاوه در کشور ما با وجود اینکه جرایم سستی از قبیل قتل و کلاهبرداری با موشکافی خاص از تمام ابعاد بررسی شده اند اما در قبال محیط زیست و سیاست اتخاذی کشورمان در این زمینه، کاری انجام نشده است. لذا با توجه به این نقش کلیدی محیط زیست در زندگی موجودات، این موضوع را برگزیدم.